

המועצה להשכלה גבוהה

הוועדה לתכנון ולתקצוב

דין וחשבון שנתי מס' 18
תשנ"א 1990-91

דברי היו"ר

שנת תשנ"א במערכת ההשכלה הגבוהה עמדה שוב בסימן של התרחבות וקליטת עליה. בשנה זו החלה הקליטה בפועל של סטודנטים עולים באוניברסיטאות עצמן, לאחר שבשנה הקודמת שהו עדיין רוב הסטודנטים העולים במכילות הקדם אקדמיות.

הגידול במספר הסטודנטים במערכת ההשכלה הגבוהה כולה, ובכל אחד מהמוסדות תאם את הגידול שנלקח בחשבון בתיכנון ות"ת. מספר הסטודנטים במערכת גדל בלמעלה מ-3,500 מתש"ן לתשנ"א כאשר כשליש מתוכם הם עולים חדשים מברית המועצות. תופעה ראויה לציון מיוחדת, היא הגידול של כ-6% במספר התלמידים לתואר ראשון הלומדים בתחומי מדעי הטבע וההנדסה, וזאת לאחר חמש שנים ללא גידול בתחומים אלו.

במקביל לגידול במספר התלמידים, קלטה מערכת ההשכלה הגבוהה בתשנ"א קרוב למאה מדענים עולים במסלול קביעות. עשרים וארבעה מתוכם קבלו מילגות גואסטלה מקרן רש"י. שבע מאות מדענים עולים נוספים מועסקים במוסדות להשכלה גבוהה כחוקרים, בתעסוקה זמנית בתמיכת משרד הקליטה, ולפי הנחיות מות"ת לגבי ההקף בכל מוסד.

כפי שהיה מובן מלכתחילה, רוב הסטודנטים נקלט בשלב זה במוסדות הקיימים. יחד עם זאת ברור שהקבולת של המערכת הקיימת מוגבלת והיא תגיע לקצה גבול יכולתה בעתיד הנראה כבר לעין. בשעה זו, הצורך בתיכנון המערכת, שהוא אחד מן התפקידים העיקריים של המועצה ושל ות"ת, מקבל משנה חשיבות. דרכים שונות להתרחבות מערכת ההשכלה הגבוהה נבדקו במהלך השנה. הפתרון המסתמך, לדעת ות"ת, הוא הרחבת המערכת בשני שלבים; בשלב הראשון, יקלטו המוסדות הקיימים את מירב הגידול ובשלב השני, שיגיע לבצוע בהקף גדול בעוד שנתיים שלוש, תורחב המערכת באמצעות מיכללות אקדמיות כלליות ומקצועיות לתואר ראשון. השלב הראשון של ההתרחבות נמצא כאמור בעיצומו ומבוצע על ידי כל אחד מן המוסדות הנוגעים בדבר, במסגרת התוכנית הכללית, לפי שקול דעתו ומדיניותו. המאמץ התיכנוני המרכזי מופנה כיום לשלב השני. בהקשר לכך מן הראוי לציין שהמועצה להשכלה גבוהה מינתה ועדה לבדיקת האפשרויות להרחבה ולגיוון לימודי התואר הראשון ולפי המלצת ועדה זו החליטה בין היתר על האפשרות למתן תואר ראשון חדש, בוגר בהנדסה, בלימודי ההנדסה והטכנולוגיה. לימודים לקראת תואר זה יאפשרו להענות לביקושים הגדלים והולכים להשכלה גבוהה בכווני ההנדסה והטכנולוגיה ולהתאימם לצרכי המדינה.

במקביל לתהליך הרחבת המערכת וקליטת העליה בה, המשיכה ות"ת בתשנ"א לשקוד על שיפור איכות מערכת ההשכלה הגבוהה והמחקר לפי תוכנית שמטרתה היתה להחזיר את המערכת למצב סביר לאחר תקופה של משבר וקיצוצים. תוכנית זו היתה אמורה להסתיים בשנת תשנ"ב. למעשה, האמצעים שהועמדו על ידי האוצר לרשות ות"ת אפשרו להגיע עד כה רק לכדי שלושה רבעים מהקפה המתוכנן של התוכנית, ולכן עד שתגיע למלוא הקפה המתוכנן ויושגו כל יעדיה, תחלופנה לפחות עוד שנתיים שלוש. במסגרת תוכנית זו הגדילה ות"ת השנה את ההקצבות היעודיות להשתתפות בקרן למחקר בסיסי ובקרנות מחקר הנוספות וכן את ההקצבות לרכישת ספרים וכתבי עת בספריות. כמו כן החליטה ות"ת על הקצבה שתאפשר את חידוש הציוד במעבדות החוראה במדעי הטבע, נושא שהוזנח במשך זמן רב בגלל מחסור באמצעים. הקצבה יעודית נוספת, מילגות פוסט-דוקטורנטים באוניברסיטאות, מיועדת לתרום לשיפור איכות המחקר על ידי עבוי קבוצות מחקר קיימות בכח אדם זמני צעיר ומנוסה. במסגרת תקציב קליטת העליה הועידה ות"ת חמישים מילגות לעולים חדשים הנקלטים בלימודים לקראת תואר שלישי ואשר בשנתיים הראשונות ללימודיהם אינם מסוגלים עדיין לשמש כמורים זוטרים או עוזרי הוראה.

עלי לציין בצער שגם השנה נמשכו נסיונות של גורמים פוליטיים להתערב, בצורה הנוגדת את רוח חוק המועצה להשכלה גבוהה, בתהליך תיכנון מערכת ההשכלה הגבוהה על ידי יוזמות חקיקה. תהליך התיכנון של מערכת ההשכלה הגבוהה תייב להביא בחשבון את שווי המשקל העדין בין צרכי המדינה בכח אדם משכיל ומיומן, המשאבים שהמדינה מוכנה להקצות להשכלה הגבוהה, ביקושי הציבור להשכלה גבוהה ושמירת הרמה האקדמית הנאותה. התערבות חיצונית קצרת ראות בתיכנון, עלולה לפגוע ואף לגרום לנזקים חמורים ארוכי-טווח למערכת ההשכלה הגבוהה, ללומדים בה ולמדינה. דוגמה אופיינית לכך הינה היוזמה לשינוי חוק המועצה להשכלה גבוהה במטרה לאפשר פתיחת מוסדות אקדמיים "חוץ-תקציביים" אשר יממנו עצמם משכר הלימוד, ללא תמיכה מתקציב המדינה, ואישורם יתעלם במכוון מצרכי המדינה. הטיפול בשינוי זה העסיק את המועצה להשכלה גבוהה במידה מרובה במהלך השנה. בשעת כתיבת דברים אלה עדיין לא מצא נושא זה את פתרונו. דוגמה אחרת היא שינוי "חוק לשכת עורכי הדין". מעבר לפגיעה ביוקרתו של מקצוע המשפטים, עקב פתיחת אפשרות לקבלת רשיון ללא תואר אקדמי, הביאה חקיקה זו לגידול ניכר במספר הלומדים משפטים בישראל. גידול זה הביא אמנם לפתרון מהיר של בעית הביקוש ללימודי משפטים, אך יחד עם זאת יש לראותו בדאגה מרובה מכיון שבעתיד הלא רחוק יקשה מאד על בוגרי המשפטים למצוא מקומות התמחות ומקומות עבודה במקצועם.

עתה, יותר מבכל שעה קודמת, ברור שעתידה של המדינה תלוי בניצול יעיל של משאבי האנוש שלה. משאבים אלו דורשים טיפוח ופיתוח. לפיכך, עלינו לשקוד ביתר שאת על הרחבתה ושיפור איכותה של

מערכת ההשכלה הגבוהה המשמשת כגורם המרכזי להכשרת כח האדם המשכיל והמיומן שידרש למדינה בעתיד. ליבה של מערכת ההשכלה הגבוהה והמחקר הוא הסגל האקדמי שלה. עלינו לדאוג לכך שמיטב החוקרים הצעירים מבין תושבי הארץ והמדענים העולים יוכלו להיקלט במערכת בהצלחה. לשם כך עלינו לאפשר להם תנאי עבודה הולמים. תנאים אלו כוללים שטחי עבודה ומעבדות משוכללות, ספריות טובות, ציוד מחקר, מחשבים ותקציבי מחקר. הרחבת מסגרות ההוראה ושיפור מערך המחקר כפי שמחייבת השעה, דורשים תוספת נכרת של משאבים. אני מקווה שאלה אכן יועמדו על ידי הממשלה לרשות המערכת. ההשקעה במשאבי האנוש היא ההשקעה הטובה ביותר שיכולה המדינה להשקיע בכל עת, ובעיקר בשעה זו.

עם סיום שנתי הראשונה כיו"ר ות"ת ברצוני להודות לקודמי בתפקיד פרופ' יעקב זיו על תרומתו למערכת ההשכלה הגבוהה ועל הדרך החברית והיעילה בה העביר אלי את תפקידו. אני חייב תודה אישית לחברי הוועדה לתכנון ולתקצוב, לצוות המינהלי הבכיר שלה ובראשו המנכ"ל מר גורי זילכה ולכל עובדי המועצה להשכלה גבוהה על העצה הסיוע והעדוד שהעניקו לי ללא הגבלה. תודתי הכנה נתונה לראשי המוסדות להשכלה גבוהה, לשר האוצר, לממונה על התקציבים ולאנשי משרד האוצר על שתוף הפעולה וההבנה שגילו לבעיות ולצרכים של המערכת. לחברי המועצה להשכלה גבוהה נתונה תודתי על עבודתם המסורה ועל התמיכה שהעניקו בכל עת לוועדה. אני חב תודה מיוחדת לסגן יו"ר המועצה השופט משה לנדוי שבדרכו השקטה והתקיפה לחם ללא לאות וללא חת על כבודן ומעמדן של המועצה להשכלה גבוהה והוועדה לתכנון ולתקצוב. לשר החינוך והתרבות, יו"ר המועצה להשכלה גבוהה, מר זבולון המר, תודה מקרב לב על עבודה משותפת נעימה ועל עמידתו האיתנה לימין ההשכלה הגבוהה במדינת ישראל.

אמנון פזי